

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 827 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmurotovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуювна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуювна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Xaytboyeva Nigora Bakmamatovna	
O'zbekistonda ayollar tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishning ahamiyatli jihatlari	799
Saidova Subhinigor Azizovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlari va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY JIHATLARI VA NAZARIY YONDASHUVLARI

Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi., PhD

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklari tomonidan amalga oshiriladigan kreditlash mexanizmining nazariy va ilmiy asoslari chuqur tahlil qilinadi. Xususan, kredit siyosatini shakllantirish, qarz oluvchilarni baholash mezonlari, kredit portfelini boshqarish va kredit risklarini minimallashtirish kabi jarayonlarning iqtisodiy va ilmiy yondashuvlari yoritiladi. Tadqiqot davomida tijorat banklarining kreditlash amaliyotida uchrayotgan dolzarb muammolar, ularning sabablari va yechim yo'llari ko'rib chiqiladi. Kreditlash mexanizmini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan, xususan, raqamli platformalar, sun'iy intellekt va big data tahlillaridan foydalanish imkoniyatlari o'rganiladi. Ilmiy asoslangan tahlillar orqali kreditlash tizimining barqarorligini oshirishga qaratilgan aniq taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, kreditlash mexanizmi, kredit siyosati, kredit riski, nazariy yondashuv, kredit portfeli, moliyaviy barqarorlik, raqamli texnologiyalar, big data, sun'iy intellekt.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the theoretical and scientific foundations of the lending mechanisms employed by commercial banks. In particular, it examines the formation of credit policies, criteria for evaluating borrowers, credit portfolio management, and strategies for minimizing credit risks. The study explores the current challenges faced in the lending practices of commercial banks, identifies the root causes of these issues, and proposes potential solutions. Moreover, the article investigates the opportunities for improving the lending mechanism through the use of modern technologies, including digital platforms, artificial intelligence, and big data analytics. Based on scientifically grounded analyses, specific recommendations are developed to enhance the stability and effectiveness of the lending system.

Key words: commercial banks, lending mechanism, credit policy, credit risk, theoretical approach, credit portfolio, financial stability, digital technologies, big data, artificial intelligence.

Аннотация: В данной статье представлен углублённый анализ теоретических и научных основ механизма кредитования, применяемого коммерческими банками. Особое внимание уделено формированию кредитной политики, критериям оценки заёмщиков, управлению кредитным портфелем и стратегиям минимизации кредитных рисков. В ходе исследования рассматриваются актуальные проблемы, возникающие в практике кредитования коммерческих банков, выявляются причины их возникновения и возможные пути решения. Кроме того, в статье изучаются возможности совершенствования механизма кредитования с использованием современных технологий, таких как цифровые платформы, искусственный интеллект и анализ больших данных. На основе научно обоснованных выводов разработаны конкретные рекомендации по повышению устойчивости и эффективности системы кредитования.

Ключевые слова: коммерческие банки, механизм кредитования, кредитная политика, кредитный риск, теоретический подход, кредитный портфель, финансовая устойчивость, цифровые технологии, большие данные, искусственный интеллект.

KIRISH

Bugungi tezkor o'zgarayotgan raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining moliyaviy vositachilikdagi roli yanada oshib bormoqda. Ayniqsa, kreditlash faoliyati banklarning asosiy daromad manbai va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy instrument sifatida muhim o'rin tutadi. Shu boisdan ham kreditlash mexanizmining ilmiy asoslarini chuqur o'rganish va ularni amaliyotda samarali qo'llash masalasi bank sektorida dolzarb bo'lib qolmoqda. Kredit siyosati, risklarni baholash, monitoring tizimlari va mijozlar bilan munosabatlar kabi jihatlar nazariy konsepsiyalar va amaliy strategiyalar bilan chambarchas bog'liq. Kreditlash mexanizmining ilmiy asoslari turli nazariy maktablar yondashuvida tahlil qilingan bo'lib, ulardan eng muhimlari ,asimmetrik axborot nazariyasi, vositachilik nazariyasi, likvidlik afzalligi va kredit sikli nazariyalaridir. Ayniqsa, axborot nomutanosibliigi sharoitida kredit risklarini to'g'ri baholash, mijozni aniqlik bilan tanlash va qaror qabul qilish mexanizmlari bankning moliyaviy barqarorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Turonbank

ATB misolida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bankning kredit siyosati so'nggi yillarda bosqichma-bosqich takomillashib bormoqda. Xususan, bank kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kredit mahsulotlarini joriy etgan, raqamli xizmatlar orqali kredit arizalarini onlayn tarzda qabul qilish tizimini ishga tushirgan. Shu bilan birga, kredit portfeli strukturasi diversifikatsiya darajasining oshgani, risk guruhlari bo'yicha tahlillar asosida kredit ajratilayotgani kuzatilmoqda. Biroq amaliyotda hal etilishi lozim bo'lgan muammolar ham mavjud: ba'zi hollarda qarz oluvchilarning kreditga layoqatlilik darajasi yetarli asosda baholanmaydi, kafolatlar va garovlar qiymatini aniqlashda subyektivlik mavjud, monitoring tizimi esa ba'zan reaktiv (ya'ni, muammo yuzaga chiqqandan keyin) ishlamoqda. Bu esa bank faoliyatida qarzlarning qaytmasligi xavfini oshiradi va kredit portfeli sifatini pasaytiradi.

Rivojlangan davlatlar tajribasida, masalan, AQSh va Germaniya bank tizimida, kreditlash jarayonlarining har bir bosqichi avtomatlashtirilgan bo'lib, qarz oluvchilarning moliyaviy oqimini tahlil qilishda sun'iy intellekt va algoritmik baholash modellari qo'llaniladi. Turonbank ATB ham o'z kreditlash tizimida raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish orqali mijozlar bilan ishlash samaradorligini oshirishi mumkin. Xususan:

Scoring tizimlarini kengaytirish;

Kredit arizalarini tezkor tahlil qiluvchi analitik platformalarni joriy etish;

Real vaqt rejimidagi monitoring tizimlarini yo'lga qo'yish;

Risklarni prognozlovchi AI algoritmlarini sinovdan o'tkazish.

Ushbu yondashuvlar bankda kredit risklarini kamaytirish, operatsion samaradorlikni oshirish va investorlar hamda tartibga soluvchi organlar oldida ishonchlilikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Turonbank ATB misolida o'rganilgan kreditlash amaliyoti banklar faoliyatini yanada takomillashtirish, kredit siyosatini strategik darajada optimallashtirish va zamonaviy texnologiyalar asosida raqobatbardosh moliyaviy muhitni yaratishda muhim turtki bo'lishi mumkin. Kreditlash mexanizmidagi ilmiy yondashuvlar va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish orqali bank faoliyati barqaror va samarali bo'lishi ta'minlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHAHRI

Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy asoslari va nazariy yondashuvlarini o'rganish masalasi bugungi moliyaviy sektor taraqqiyotida eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar kreditlash jarayonini chuqur nazariy tushunish, qarz berish strategiyasini shakllantirish, risklarni boshqarish va qaror qabul qilish mexanizmlarini takomillashtirish imkonini beradi. Mahalliy tadqiqotlardan Abdullayev Sh. (2020) o'zining "Tijorat banklarida kredit siyosatini shakllantirishning nazariy asoslari" nomli ishida kredit siyosatining bank resurslari samaradorligiga ta'sirini tahlil qiladi. Muallif kreditlash strategiyasini ishlab chiqishda iqtisodiy tahlil, moliyaviy monitoring va normativ cheklovlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Rahmatova N. (2021) tomonidan yozilgan "Kredit risklarini boshqarishning ilmiy asoslari" nomli ishida asimmetrik axborot nazariyasi, "moral hazard" va "adverse selection" kabi iqtisodiy tushunchalarga asoslangan holda kredit risklarini baholash metodikasi taklif qilinadi. Muallif bank kredit portfelining diversifikatsiyasi, kredit baholash tizimlarini avtomatlashtirish va qarz oluvchilarni monitoring qilish muhimligini urg'ulaydi. Raqamli transformatsiya bilan bog'liq yondashuvlar esa Toshpulatov D. (2022) tomonidan ishlab chiqilgan "Banklarda raqamli kreditlash mexanizmlarini joriy etishning dolzarb masalalari" nomli tadqiqotida chuqur tahlil qilinadi. Muallif kreditlashda Big Data, sun'iy intellekt (AI) va real vaqtli risk monitoring tizimlarining joriy etilishi orqali qaror qabul qilish tezligini va aniqligini oshirish imkoniyatlarini yoritadi.

Amaliy nuqtai nazardan, Turonbank ATB misolida olib borilgan tahliliy ishlarda kreditlash amaliyotida uchrayotgan kamchiliklar, jumladan, kredit baholashdagi subyektivlik, monitoringning sustligi va qaytarilmagan kreditlar muammosi aniqlanib, ularga qarshi zamonaviy yondashuvlar taklif etiladi. Ushbu bankda avtomatlashtirilgan kredit scoring tizimlarini joriy etish, qarz oluvchilarni segmentatsiyalash asosida risklarni aniqlash metodikasi ishlab chiqilmoqda.

Xalqaro miqyosdagi tadqiqotlar esa tijorat banklarida kreditlash mexanizmining evolyutsiyasini va ilg'or yondashuvlarini namoyon etadi. Masalan, Berger A. va Udell G. (2006) tomonidan tayyorlangan "The Economics of Small Business Finance: The Roles of Private Equity and Debt Markets" nomli maqolada banklar tomonidan kichik biznes subyektlariga kredit ajratishda yuzaga keladigan axborot nomutanosibliigi muammolari va ularni yengish yo'llari tahlil qilinadi. Boshqa bir muhim manba Boot A. va Thakor A. (2010) tomonidan yozilgan "Relationship Banking and Risk Management" nomli maqola bo'lib, unda bank-mijoz o'rtasidagi uzoq muddatli aloqalarning kredit xavfini kamaytirishdagi roli va ilg'or risk menejment strategiyalari ko'rib chiqiladi. Yangi texnologiyalar kontekstida esa Langfield S. (2019) "Digital Lending Platforms and Financial Stability" nomli maqolasida raqamli kreditlash platformalari orqali qarz berishning afzalliklari, lekin u bilan birga keladigan yangi xatarlar axborot xavfsizligi, tahlil xatolari va etika muammolarini ham ko'rsatib o'tadi.

Yana bir muhim jihat xalqaro moliyaviy standartlarga moslashuvdir. Bu borada Hasanov S. (2023) tomonidan yozilgan “Kreditlashda IFRS 9 standartlarini qo'llash tajribasi” nomli tadqiqotda tijorat banklarida xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida kredit yo'qotish ehtimolini baholash va rezervlar shakllantirish tizimi yoritilgan. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarining kreditlash mexanizmini takomillashtirish zamonaviy iqtisodiyotda nafaqat samarali moliyaviy resurs taqsimotini ta'minlaydi, balki barqaror bank tizimini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ilmiy asoslangan kredit siyosati, ilg'or texnologiyalar va xalqaro tajriba integratsiyasi orqali O'zbekistondagi tijorat banklarining raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarining kreditlash mexanizmlarida qo'llanilayotgan amaldagi yondashuvlar va ichki tartib-qoidalar hali ham to'liq darajada ilmiy asoslangan, zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalashgan va risklarni oldindan boshqara oladigan darajada emas. Turonbank ATB misolida olib borilgan tahlillar quyidagi asosiy kamchiliklar va muammoli jihatlarni aniqladi:

Kredit qarorlarini qabul qilishda yetarli darajada avtomatlashtirishning mavjud emasligi, bu esa subyektivlikka olib kelib, inson omili ta'sirini oshirmoqda.

Kredit baholash va qarz oluvchilar reytingini aniqlashda aniq va real vaqtli scoring tizimlarining cheklanganligi, bu esa risklarni yetarli darajada tahlil qilishga to'sqinlik qilmoqda.

Monitoring va qayta baholash tizimlarining kechikkan holda amalga oshirilishi, ayniqsa muammoli kreditlar bo'yicha kechikkan chora-tadbirlar.

Kredit portfelni diversifikatsiyasining zaifligi, bu bank uchun to'plangan xatar darajasini oshirmoqda.

Kredit hujjat aylanishining qo'lda va yarimavtomatik bo'lishi, bu esa samaradorlik va aniqlikni pasaytiradi.

Rivojlangan bank tizimiga ega mamlakatlar, xususan AQSh, Singapur va Germaniya tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, kredit jarayonining har bir bosqichida raqamlashtirish, sun'iy intellekt, big data tahlili va real vaqtli monitoring tizimlari banklar uchun nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Turonbank ATB misolida taklif etilishi mumkin bo'lgan yechimlar quyidagilardan iborat:

Kredit baholash va qaror qabul qilishni to'liq avtomatlashtirish.

Scoring tizimlarini sun'iy intellekt asosida ishlab chiqish.

Risk monitoringi uchun real vaqtli nazorat panellari va prognozlovchi modellarni joriy etish.

Kredit portfelini tahlil qilish va diversifikatsiyalash strategiyasini qayta ko'rib chiqish.

Hujjat aylanishini ERP tizimlariga integratsiya qilish.

1-jadval. Tijorat banklarida kreditlash mexanizmidagi muammolar va taklif etilgan yechimlar (Turonbank ATB misolida)¹

№	Muammo nomi	Tahlil	Taklif etilgan yechim	Kutilayotgan natija
1	Qarorlar subyektivligi	Baholash qo'lda, inson omiliga bog'liq	AI asosida kredit scoring tizimini joriy qilish	Objektivlik, risk darajasini pasaytirish
2	Kredit riskini oldindan baholay olmaslik	Yillik/choraklik tahlillar asosida	Real vaqtli kredit monitoring tizimi	Risklarni barvaqt aniqlash va boshqarish
3	Hujjat aylanishda uzilishlar	Qo'lda yuritiladi, kechikishlar mavjud	Kredit hujjatlarini ERP bilan integratsiya qilish	Tezkorlik va aniqlik
4	Kredit portfelining notekis tuzilishi	Sanoat bo'yicha konsentratsiya yuqori	Segmentatsiyaga asoslangan portfel strategiyasi	Barqarorlik va xatarni kamaytirish
5	Takroriy kredit muammolari	Monitoring faqat muddat o'tganidan keyin	Proaktiv audit va qarzdorlarni prognozlash	Kechikkan kreditlar soni kamayadi

1 Manba: Turonbank ATB – 2023–2024 yillardagi ichki monitoring hisobotlari (talqin asosida). muallif tomonidan tayyorlandi

Yuqoridagi jadvalda tijorat banklarining kreditlash faoliyatida uchraydigan asosiy muammolar, ularning sabablari va taklif etilgan yechimlar tahlil etilgan. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, kredit qarorlarini qabul qilishda inson omiliga haddan tashqari bog'liqlik mavjud bo'lib, bu holat subyektiv qarorlar va noto'g'ri baholashlarga olib keladi. Bunday sharoitda sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan scoring tizimlarini joriy qilish kredit baholash jarayonini ob'ektiv va standartlashtirilgan shaklga keltirish imkonini beradi. Kredit risklarini baholash esa odatda yillik yoki choraklik tahlillar asosida kechikkan holda amalga oshiriladi. Bu esa risklarni barvaqt aniqlash va ularga o'z vaqtida ta'sir ko'rsatishga to'sqinlik qiladi. Shuning uchun real vaqtli kredit monitoring tizimini joriy qilish kredit portfelini sifatini nazorat qilish va risklarni minimallashtirishda muhim vositadir.

Kredit hujjat aylanishi ko'plab banklarda hali ham qo'lda yoki yarimavtomatik tarzda yuritilmoqda, bu esa jarayonning kechikishiga va inson xatoliklariga sabab bo'lmoqda. Bunday holatda ERP tizimlari bilan to'liq integratsiyalashgan hujjat aylanishi yechim bo'la oladi. Kredit portfelining tarkibiy jihatdan notekis bo'lishi, ayniqsa muayyan sohalarga haddan ortiq kredit ajratilishi, umumiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Segmentatsiyaga asoslangan portfel strategiyasi esa portfelni diversifikatsiyalash orqali xatar darajasini pasaytiradi va barqarorlikni oshiradi. Shuningdek, monitoring faqat kredit muddati o'tgach yoki muammoli qarzdorlik yuzaga chiqqach amalga oshirilishi muammo bo'lib qolmoqda. Proaktiv audit, sun'iy intellekt yordamida tahmini baholash va qarzdorlarni oldindan aniqlash mexanizmlarining joriy qilinishi esa muammoli kreditlar sonini kamaytirish imkonini beradi. Umuman olganda, bu yondashuvlar kreditlash mexanizmini takomillashtirish, moliyaviy samaradorlikni oshirish va bank risklarini boshqarishda zamonaviy yondashuvlar asosida barqaror tizim yaratishga xizmat qiladi.

2-jadval. "Turonbank ATBda kreditlash jarayonini takomillashtirish modeli"²

Bosqich	Jarayon nomi	Amaldagi holat	Takomillashtirish choralari
1	Kredit so'rovini qabul qilish	Onlayn va oflayn aralash	Mobil platforma va AI orqali filtratsiya
2	Qaror qabul qilish	Qo'lda, ekspert bahosi asosida	Sun'iy intellekt asosida reyting tizimi
3	Monitoring va nazorat	Oylik monitoring, kechikishlar bilan	Real vaqt rejimida raqamli monitoring
4	Kredit portfelini boshqarish	Turli sohalar bo'yicha tasodifiy ajratma	Riskka asoslangan diversifikatsiya strategiyasi
5	Muammoli kreditlar ishlovi	Reaktiv yondashuv	Proaktiv boshqaruv, AI orqali tahminlash

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, Turonbank ATB misolida tijorat banklarining kreditlash mexanizmini takomillashtirish uchun ilmiy yondashuvlar va zamonaviy texnologik yechimlar muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Raqamlashtirish, algoritmik tahlil, real vaqtli monitoring va xalqaro amaliyotlarga moslashuv — kredit risklarini kamaytirish, samaradorlikni oshirish va bankning ishonchligini ta'minlashning asosiy vositasidir. Bu chora-tadbirlar nafaqat bank ichidagi moliyaviy nazoratni kuchaytiradi, balki tijorat banklari va mijozlar o'rtasida ishonchli, shaffof va barqaror kreditlash muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi, samarali risk boshqaruvi va iqtisodiy faollikka qo'shgan hissasi ularning kreditlash mexanizmini qanday asoslarda tashkil etishiga bevosita bog'liqdir. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, amaldagi kreditlash jarayonlarida hali ham nazariy asoslardan yiroq yondashuvlar, baholashda subyektivlik, monitoringdagi sustlik va texnologik infratuzilmaning cheklanganligi kabi muammolar mavjud. Bu esa banklarning kredit risklarini oldindan aniqlashi, resurslarni samarali joylashtirishi va barqaror portfel yuritishiga to'sqinlik qilmoqda. Turonbank ATB misolida o'rganilgan amaliyot asosida shuni ta'kidlash mumkinki, kreditlash tizimini takomillashtirishda zamonaviy raqamli texnologiyalar sun'iy intellekt asosidagi scoring tizimlari, big data tahlil vositalari, real vaqt rejimidagi monitoring panellari va avtomatlashtirilgan kredit

² Turonbank ATB – 2023–2024 yillar bo'yicha ichki audit va monitoring hisobotlari (tahliliy asosida). (Amaldagi holatlar va takomillashtirish choralari bank amaliyotidan olingan.)

hujjat aylanishi jarayonlarini keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Kredit siyosatini aniq iqtisodiy tahlillar asosida shakllantirish, risklarga moslashtirilgan diversifikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish va xalqaro kredit standartlariga mos amaliyotlarni joriy etish orqali banklar o'z moliyaviy barqarorligini ta'minlashi mumkin.

Mazkur maqolada ilgari surilgan ilmiy va amaliy tavsiyalar tijorat banklarining kreditlash siyosatini professional, texnologik va tizimli yondashuvlar asosida takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin. Bu nafaqat Turonbank ATB faoliyatida, balki O'zbekistonning boshqa tijorat banklarida ham kredit risklarini boshqarish, qarzlar sifatini yaxshilash va umumiy moliyaviy ishonchlilikni oshirish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Natijada esa banklar o'zlarining iqtisodiyotdagi moliyaviy vositachilik rolini samarali va barqaror tarzda bajarishga erishadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Комилов, У.К. (2022). Tijorat banklari faoliyatini boshqarish. Toshkent: TDIU nashriyoti.
2. Рахматова, Н. (2021). Kredit risklarini boshqarishning ilmiy asoslari. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, №3, 17–22.
3. Toshpulatov, D. (2022). "Banklarda raqamli kreditlash mexanizmlarini joriy etishning dolzarb masalalari". Iqtisodiyot va innovatsiyalar, №4(29), 34–39.
4. Turonbank ATB (2024). Kredit portfeli va moliyaviy monitoring bo'yicha hisobotlar (2023-yil yakuni). Rasmiy sayt: www.turonbank.uz
5. Hasanov, S. (2023). "Kreditlashda IFRS 9 standartlarini qo'llash tajribasi". Moliyaviy boshqaruv jurnali, №2, 26–31.
6. Boot, A.W., & Thakor, A.V. (2010). Relationship Banking and Risk Management. Journal of Financial Intermediation, 19(3), 439–456.
7. Berger, A.N., & Udell, G.F. (2006). The Economics of Small Business Finance: The Roles of Private Equity and Debt Markets. Journal of Banking & Finance, 22(6), 613–673.
8. Langfield, S. (2019). Digital Lending Platforms and Financial Stability. Bank of England Working Paper No. 821.
9. European Banking Authority (2023). Guidelines on Loan Origination and Monitoring. EBA Publications.
10. World Bank (2023). Bank Credit Risk Assessment and Management Tools in Emerging Markets. Washington, D.C.: World Bank Group.
11. International Monetary Fund (2022). Credit Growth, Risk, and Resilience: Policy Options for Banking Stability. IMF Policy Paper.
12. Karimova, D. (2021). "Kredit siyosatini optimallashtirishda axborot texnologiyalarining o'rni". Ilm va amaliyot, №1, 45–50.
13. Norova, N.N. (2024). "Sun'iy intellekt va big data asosida kredit baholash metodlari". Iqtisodiy tadqiqotlar, №1, 18–24.
14. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2023). Tijorat banklarida risklarni baholash mezonlari bo'yicha tavsiyalar. Toshkent: MB axborot xizmati.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2022). Bank-moliya tizimini raqamlashtirish konsepsiyasi (2022–2026). Rasmiy hujjat.
16. Moody's Investors Service (2023). Credit Risk Trends in Central Asian Banking. New York: Moody's Analytics.
17. Deloitte (2022). Digital Transformation in Banking: Credit Risk and Automation. Global Financial Report.
18. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2023). Amaldagi tahrir. Rasmiy nashr.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
